

FILOZOFICKÁ FAKULTA
UNIVERZITY KARLOVY
V PRAZE

Ústav východoevropských studií

Posudek diplomové práce

Kožíšková, Lenka, *Rusko v pojetí A. I. Gercena*

Diplomová práce

FF UK, Ústav východoevropských studií

Praha 2015, 123 s. rkp.

Diplomová práce Bc. Lenky Kožíškové představuje dle mého soudu velmi odvážný a inspirativní pokus analyzovat dílo slavného ruského spisovatele 19. století A. I. Gercena za pomoci moderních teorií, založených na postkoloniální metodologii, vzešlé ze strukturalismu a poststrukturalismu. Klíčová třetí kapitola, jež je vrcholem její práce, je založena na aplikaci teorií orientalismu Edwarda Saida, okcidentalismu I. Burumy a A. Margalita či koncepce vnitřní kolonizace A. Etkinda a jiných teoretiků na vybraná díla A. I. Gercena. Jedná se nepochybně o velmi podnětný metodologický přístup, který má ale i svoje problematické aspekty, o nichž se zmíním ve svých kritických poznámkách zejména ke třetí kapitole Kožíškové práce.

První dvě kapitoly jsou v zásadě přípravné. Autorka nejprve představí v základních rysech Gercenovo dílo za jeho působení v Rusku a na Západě. Lze konstatovat, že se jedná o poměrně zdařilý pozitivistický výklad, který poskytne čtenáři, jenž se s Gercenovou osobností nikdy nesetkal, nebo třeba jen povrchně, základní informace o jeho životě i literárním díle. V druhé kapitole autorka seznámí čtenáře velmi detailně s teoriemi, na něž bude ve třetí kapitole aplikovat vybrané ukázky Gercenovy tvorby. Za velký přínos považuji zejména skutečnost, že autorka kromě známých teorií Edwarda Saida a dalších velmi zdařile pojednala o poměrně nových konceptech o vnitřní kolonizaci cambridgeského literárního vědce Alexandera Etkinda, vycházející z jeho knihy „Internal Colonization: Russia's Imperial Experience“. Na druhou stranu je škoda, že Kožíšková zcela pominula veškeré kritické

Ústav východoevropských studií

přípomínky odborné veřejnosti vůči Etkindově koncepci, jež je pro její rozbor klíčová. Kritický pohled odborníků na Etkindovy teorie i teorie dalších poststrukturalistů by autorce pomohl zaujmout opatrnější postoj i v její analýze. To, že přijímá A. Etkinda a další teoretiky, jejichž díla aplikuje na Gercenovu tvorbu, v zásadě zcela nekriticky, že se nevyrovnává s vážnými námitkami vůči jejich teoriím (že se nepokusila argumenty kritiků vyvrátit či potvrdit), považuji za zásadní chybu.

Ve třetí kapitole autorka aplikuje teorie Saida, Etkinda a dalších na vybrané Gercenovy spisy. Soustřeďuje se zejména na obrazy z Gercenových děl, jež užívají výše zmínění teoretici ve svých postkoloniálních teoriích. V závěru diplomové práce Kožíšková uzavírá, že: „Analýza provedená v této práci na případu Gercena jako jednoho konkrétního ruského autora dle mého názoru prokazuje, že Etkindovo spojení Ruska a orientalismu, popřípadě okcidentalismu, je funkční a aplikovatelné.“ Ačkoli je to nepochybně věc interpretace, já o tom tak docela přesvědčen nejsem. Několik poznámek, které kladu spíš jako podnět k obhajobě: 1) Spolu s některými kritiky Etkindova konstruktů se domnívám, že jeho teorie příliš zjednodušuje složitou realitu Ruska (například recenze Alexandera Morrisona, Madiny Tlostanové, Diny Gusejnové a dalších) a spolu s teoriemi orientalismu a okcidentalismu příliš zamlžují podstatu imperiálního Ruska. V této souvislosti považuji za chybu Kožíškové, že se kriticky nevyrovnala s těmito teoriemi a nenabídla pro srovnání jiné alternativní koncepty zkoumání; 2) Osobně nepovažuji metodologicky za nejšťastnější formulovat nejprve teoretický konstrukt a následně do něj „dosazovat“ zkoumané téma (v tomto případě ukázky z Gercenovy tvorby). Domnívám se, že je to příliš svazující a zamlžující princip. Při interpretaci některých Gercenových děl se mi jeví, že je Kožíšková vcelku přesvědčivá a je schopná své teze doložit, na mnoha místech se mi její konstrukce zdají dosti nepřesvědčivé (zejména u většiny Listů o studiu přírody – snad kromě třetího listu, kde jsou teorie aplikovány přesvědčivěji). Z mého pohledu jsou některé obrazy aplikovány dosti mechanicky a nekriticky. I z mnoha Kožíškové formulací typu „tento obraz můžeme vykládat...“ vyplývá, že je to její interpretace, která se de facto opírá o její domněnku – na mnoha místech se mi proto zdá, že její interpretace není ničím podložená a že se násilně snaží „vejít“ do konstruktů teoretických koncepcí, z nichž

Ústav východoevropských studií

vychází. Ptám se mimo jiné: Lze například kritiku určitých společenských rysů a faktů (například úroveň vědy v Rusku v polovině 19. století) chápat automaticky jako projev orientalismu (okcidentalismu)? Každá kritika Ruska či jeho negativní srovnání se Západem by pak musela být čtena tímto klíčem (a každý takový kritik, tj. v podstatě většina ruských spisovatelů by se proměnila v hlasatele této teorie); 3) Domnívám se též, že se Kožiškové nepodařilo zcela přesvědčit čtenáře o postkoloniálním charakteru Gercenova díla, a to proto, že pracovala s teoriemi Etkinda, Saida a dalších dosti specifickým způsobem. Místo aby vykládala celé Gercenovo dílo v načrtnutém konceptu (viz kapitola druhá), postupovala spíše tak, že díla interpretovala z velké části v pozitivistickém duchu a čas od času mechanicky dosazovala některé obrazy z Gercenových děl do jí vytvořeného konstruktů (nejtypičtější je to při jejím výkladu Listů o studiu přírody, kde jí Gercen snad kromě Listu třetího žádné vhodné obrazy pro její postkoloniální konstrukty nenabízel). Propojení klasického pozitivistického přístupu s postkoloniálními konstrukty Etkinda a Saida vede, dle mého soudu, k dosti zmatečnému a těžko srozumitelnému výkladu, v němž se dezorientovaný a zmatený čtenář začne brzy ptát, co přesně chce autorka sdělit, jaký je její koncept pro interpretaci Gercenových děl. Teorie postkoloniálních kritiků se jí v podstatě rozpadají na velké množství příkladů nejrůznějších obrazů, jež mají postkoloniální teorii potvrdit, méně na formulaci nějakého koherentního postkoloniálního konceptu pro interpretaci celého Gercenova díla. Zásadní otázka zní: Lze nacházením shodných motivů (často dílčích) z publicistických a literárních textů dokázat oprávněnost této kulturologické teorie?

Autorce práce bych též vytkl mnohé chyby stylistického a formálního charakteru. Některé formulace jsou vsutku podivné, k nejzvláštějším patří její nejasná věta na straně 20 „...od roku 1857 spolu v roce 1852 začíná psát své memoáry...“; na straně 23 v prvním odstavci zopakuje slovo „představit“ celkem pětkrát. Takových stylistických prohřešků se v textu objevuje příliš velké množství. Co se týče formálních nedostatků, zmíním za mnohé jiné neúplnou citaci článku indické literární teoretičky Spivak (poznámka číslo 80), dále nejednotné používání termínů „šedesátá léta“ (někdy číslicí, jindy slovy), zaměňování pomlčky za spojovník a další.

FILOZOFICKÁ FAKULTA
UNIVERZITY KARLOVY
V PRAZE

Ústav východoevropských studií

Navzdory kritickým poznámkám mám za to, že Lenka Kožíšková předložila velmi přínosnou práci. Je třeba ocenit její odvahu, s kterou se odhodlala pro novátorský přístup v interpretaci literárního díla A. I. Gercena. Navzdory tomu, že se jí to, alespoň dle mého soudu, nepodařilo přesvědčivým způsobem, za což může asi její nedostatečná zkušenost s těmito složitými teoretickými texty postkoloniální teorie a tzv. *Cultural Studies*, předložila i tak velmi inspirativní a nevšední práci, na niž může navázat v dalším výzkumu, případně nasměrovat další badatele tímto směrem.

Diplomová práce Lenky Kožíškové patří k velmi kvalitním studentským počínům a jako takovou ji doporučuji k obhajobě a hodnotím klasifikačním stupněm **velmi dobře**.

V Liberci 22. srpna 2015

PhDr. Stanislav Tumis, M.A., Ph.D.

Ústav východoevropských studií FF UK v Praze